

Жалағаш жаршысы

Аудандық қоғамдық-саяси газет

Газет 1934 жылдың 10 қаңтарынан бастап шығады

«zhalaqash-zharshysy.kz»
ақпараттық агенттіміз

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер арқылы шешу» атты Қазақстан халқына Жолдауы

Құрметті депутаттар!
Өткен аптада Парламенттің жаңа сессиясы ашылды.
Қызметтеріңізге табыс тілеймін! Алдыңғы сессия жемісті болды деп күменсіз айтуға болады. Елге қажетті көптеген заң қабылданды.
Халықтың көкейінде жүрген өзекті мәселелер көтерілді, жан-жақты талқыланды. Депутаттар жазғы демалыс кезінде аймақтарға барып, азаматтармен көздесті. Енді жұртшылық айтқан мәселелерді саралап, Үкіметпен бірге пысықтап, осы сессия барысында ескеру қажет.
Жалпы, Парламент депутаттары елімізде түбегейлі реформалар жасау жолында маңызды рөл атқарып келеді. Сіздерге зор ризашылығымды білдіремін.
Қымбатты отандастар!
Құрметті Парламент депутаттары және Үкімет мүшелері!
Қазір дүние жүзі жаңа тарихи дәуірге қадам басты.

Бұл дәуірдің барша адамзат үшін оңай болмайтыны анық. Алпауыт елдер мен халықаралық одақтар арасындағы қарама-қайшылықтардың ауқымы өсіп бара жатыр. Халықаралық қатынастағы шиеленістер мен озбырлықтың салдарынан қақтығыстар мен соғыстар белең алды. Кейбір мемлекеттердің ішкі және сыртқы саясатында өсіре ұлтшылдық күшейді.

Әлем экономикасында теңсіздіктер мен қайшылықтар ушыға түсті. Кейбір мемлекеттер экономикалық дамуға артта қалып, кейбір елдер жасанды интеллект саласында төңдесіз табысқа жетуде. Халықаралық құқықтың мән-маңызы кете бастады. Ал Біріккен Ұлттар Ұйымы өзінің рөлі мен мәртебесіне сай қазіргі басты түйткілдерді шешуге қауқарсыз болуда.
Экологиялық және техногендік апаттардың кесірінен түрлі елдердің экономикасы орасан шығынға батуда.

Батыстағы этносаралық-динаралық үйлесім мен мәдени әрауландық тұжырымдамасы дағдарысқа ұшырады. Жаһандық деструктивті күштер ұлттық мәдениеттер мен деструктивті іргесін шайқауда.

Босқындардың саны көбейіп, көші-қон дағдарысы туындады. Адам саудасы, қару-жарақ пен есірткі саудасы да өршіп тұр. Бұрын-соңды болмаған мүлде жаңа сын-қатерлер күллі адамзаттың қауіпсіздігіне нұқсан келтіруде. Тіпті жасанды интеллектті пайдаланып, аса қауіпті қару жасайтындар пайда болды.

Геосаяси ахуалдың түбірімен өзгере бастағанын аңғартатын басқа да факторлар аз емес. Қысқаша айтсақ, әлемде жаңа геосаяси тәртіп орныға бастады.

Қазақстан – әлем қауымдастығының ажырамас бөлігі. Мемлекетіміз Еуразия құрлығының дәл ортасында орналасқан. Қазіргі заман бұлыңғыр, тұрақсыз болса да, біз бәріміз жаппай цифрландыру және жасанды интеллект дәуіріне қадм бастық. Менің негізгі мақсатым – осындай түрлі қатерге толы кезеңде еліміздің тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуын және қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

Өсекпен ұрпақ бақытты, берекелі өмір сүруге тиіс. Сол үшін бәріміз бір ұлт болып, табанды еңбек етуіміз керек. Бұл – баршамызға ортақ өте маңызды жұмыс, аса жауапты азаматтық және ұлттық міндет.

Жұмыссыз қаншалықты күрделі болса да, біз міндетті түрде табысқа жетуіміз керек. Басқа жол жоқ. Себебі, бұл – еліміздің болашағы, халқымыздың тағдыры. Сондықтан барлық реформаны салмақты көзқараспен мұқият, жан-жақты ойластырып, сапалы түрде жүзеге асыруымыз керек.

Баршанызға мәлім, соңғы жылдары Қазақстанда ауқымды өзгерістер жасалды. Еліміздің саяси жүйесі анағұрлым озық әрі ашық бола түсті. Азаматтарымыздың сана-сезімі, болмысы өзгеріп жатыр. Соның арқасында халқымыздың мемлекеттік институттарға, заңға және әділдік пен тәртіпке деген сенімі нығаюда.

Бірақ алдымызда ауқымды жұмыс бар. Қоғамды жаңғырту үшін әлі де көп шаруа атқаруымыз керек.

Қазір ел экономикасында реформалар жүргізіліп жатыр. Инфрақұрылымға және жаңа өндіріс орындарын ашуға қомақты инвестиция салынып жатыр. Мұның бәрі халықтың әл-ауқатын және еліміздің әлеуетін арттыру үшін жасалып жатқаны айдан анық.

Жасанды интеллекттің қарқынды дамуы қазірдің өзінде халықтың, әсіресе, жастардың мінез-құлқы мен болмыс-бітіміне әсер етіп жатыр.

Басқаша болуы мүмкін емес. Себебі бұл үрдіс бүкіл әлемде қалыптасқан тәртіпті және адамдардың өмір сүру салтын біржола өзгертуде. Біз бұған дайын болып, батыл әрекет етуіміз керек. Өйтпесе артта қалудың салдары өте ауыр болады.

Сондықтан мен алдымызға өте маңызды стратегиялық мақсат қойдым. Қазақстан үш жыл ішінде міндетті түрде жаппай цифрлық ел болуы керек.

Біз жаппай цифрландыру және жасанды интеллект технологиясын барынша енгізу арқылы экономиканы жаңғыртуымыз қажет.

Ол үшін, ең алдымен, Цифрлық кодексті тезірек қабылдаған жөн.
Бұл заңда цифрландыру үдерісінің негізгі бағыттары, соның ішінде жасанды

интеллект, платформалық экономика, үлкен дерекқорларды пайдалану және басқа да мәселелер айқындалуға тиіс.

Жаңа технологиялық қалыптасу ажырамас бөлігіне айналу үшін бүкіл мемлекеттік басқару жүйесін қайта құрып, оның азаматтар мүддесіне сай болуын қамтамасыз ету, сондай-ақ ашықтығы мен тиімділігін еселеп арттыру керек.

Сондықтан қазіргі құзырлы министрліктің негізінде Жасанды интеллект және цифрлық даму министрлігін құру қажет деп санаймын. Жаңа министрлікті Премьер-министрдің орынбасары деңгейіндегі маман басқаруы керек.

Үкімет экономиканың барлық саласын жаңғырту үшін жаппай жасанды интеллектті енгізу қажет. Қазақстанды бәсекеге қабілетті ел ретінде дамытамыз десек, жұмыссызды жаңаша тәсілмен жүргізуіміз керек.

Осы орайда, алдымызда тұрған мынадай маңызды міндеттерге тоқталып өткім келеді.

Бірінші. Елімізге қомақты инвестиция тарту керек.

Қазір дүние жүзінде инвестицияға талас күшейіп барады. Жаңа инвестициялық кезеңді бастауымыз қажет. Қазіргі инвестиция тарту саясаты мардымыз деп айта алмаймын. Қаражаттың көбі шикізат салаларына құйылып жатыр. Жалпы, бұл жаман емес, осындай инвестициялар бізге қажет.

Бірақ қазір алдымызда тұрған міндет – басқа. Бұл – өңдеу саласына көбірек қаражат тарту. Сондықтан Үкімет инвестиция саясатына басқаша көзқараспен қарауы керек. Қажет болса, жоғары технологияларға салынатын инвестицияларға жеңілдік беруге болады. Сондай-ақ мемлекеттің инвестициясы мен жеке бизнестің ірі бастамаларына бірдей назар аудару қажет.

Ірі инвесторлармен қатар орта және шағын инвесторлармен тығыз байланыста жұмыс істеу керек. Қаражаттың қай бағытқа, қандай мақсатпен және қанша көлемде қажет екенін нақты білу қажет. «Инвестицияға тапсырыс» өндірістің сұранысына сай жасалуы керек.

Еліміздегі инвесторлармен қарым-қатынас жүйесі күрделі әрі бытыраңқы. Қағазбастылық көп, түрлі органдардың құзыреттері қайталанатын. Ал қазіргі күрделі ахуал кезінде инвестиция тарту – кезек күттірмейтін мәселе, бізге жаңа ұстаным керек. Қалай болса да, инвестиция тарту бойынша барлық үйлестіру жұмысы тікелей Премьер-министрге жүктеледі. Жаңа министрлік құрудың қажеті жоқ.

Бірақ көзге оттай басылатын нәрсе: елімізде бірде-бір мекеменің атауында инвестиция деген сөз жоқ. Инвестиция тіпті, жетім бала сияқты үш-төрт мекемеге ортақ мәселе болып, өз жолын таппай жүр. Сондықтан Премьер-Министр он күн ішінде нақты ұсыныс беруге тиіс.

Бұдан бөлек, Үкіметке инвестиция тарту жүйесін түгел жаңғырту жөніндегі нақты іс-шаралар жоспарын мейлінше қысқа мерзім ішінде әзірлеуді тапсырамын.

Меніңше, Бас прокуратураның Заңсыз активтерді қайтару жөніндегі комитетінің атауын Инвесторлардың құқығын қорғау жөніндегі комитет деп өзгертетін көз келді. Бас прокуратура заңсыз актив иелерімен өнімді жұмыс істегенін айта кету керек. Соның нәтижесінде қазынаға 850 миллиард теңгеге жуық қаржы қайтарылды. Бұл қаражат он мектеп, төрт спорт ғимаратын салуға, 235 денсаулық сақтау нысаны мен 177 су инфрақұрылымы нысанының құрылысына және жөндеу жұмыстарына бөлінді.

Республикалық бюджетке тағы қосымша қаражат түспек.

Бұдан бөлек, инвесторларға ұсынылатын салық жеңілдіктерін мұқият ойластырып, байыппен қолданған жең ел экономикасы үшін маңызды, пайдасы бар

жобаларға басымдық берілуіне тиіс.

Жалпы, инвестициялық келісім жасау тәсілі өз тиімділігін көрсетті. Біз Ұлттық қордың тұрақты даму құралы ретіндегі рөлін қайта қарауымыз керек. Қорды қосымша инвестиция кезі ретінде қолдану үшін ел ішіндегі болашағы зор және нарықтағы әлеуеті жоғары болатын жобаларға қаржы бөлуге болады. Ең бастысы, қаражатты мұқият ойластырып жұмсау керек. Бұл іске, қажеті болса, сапалы сараптама жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Экономикамыздың жоғары технологиялық салаларына бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жаңа инвестициялық кезеңді ойдағдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда бағыдан қызу талқыланып жатыр. Осы жұмысты көп созабы қолға алу қажет.

Қазақстандағы банктердің активтері мен қаражаты дамыған елдерге қарағанда орта есеппен бірнеше есе көп пайда әкеледі.

Себебі біздің банктер экономикаға несие бергеннен гөрі қаржылық тәуекелі төмен бағыттарға ақша салғанды жөн көреді. Осы мәселені депутаттар, сарапшылар үнемі көтеріп жүр.

Ұлттық банк пен Үкімет банктердің ақшасын экономикаға барынша тартудың тиімді тәсілдерін табуы қажет. Енді бұл мәселені созуға болмайды, шұғыл шешу қажет.

Банктер туралы заң қабылдау осы бағыттағы маңызды қадам болмақ. Бұл заңда экономиканың сұранысы мен технологиялық өзгерістер ескерілуі қажет. Құжатта бәсекені күшейту, нарыққа жаңа қатысушыларды тарту, қаржы жүйесіндегі технологияларды ілгерілету және цифрлық активтер айналымын ырықтандыру мәселелері қамтылуы керек.

Үкімет Қаржы нарығын реттеу агенттігімен бірлесіп, заң жобасын жан-жақты пысықтауы қажет. Депутаттардан осы заңды жыл соңына дейін қабылдауды сұраймын. Цифрлық активтердің толыққанды экожүйесін тезірек қалыптастырған жөн. Цифрлық теңгенің енгізілуі бұл жұмысқа септігін тигізіп жатыр. Қазіргі таңда жобаларды Ұлттық қор есебінен қаржыландыру кезінде цифрлық теңгені қолданып жүрміз. Енді оның қолдану аясын одан әрі кеңейту қажет. Цифрлық теңгені республикалық және жергілікті бюджетте, мемлекеттік холдингтердің бюджетінде пайдалануға болады.

Қазіргі заманның талабын ескере отырып, криптоактивтерге баса назар аудару керек.

Ұлттық банктің инвестициялық корпорациясы негізінде Цифрлық активтердің мемлекеттік қорын құрған жөн. Бұл құрылымда жаңа цифрлық қаржы жүйесіндегі болашағы зор активтерден құралған стратегиялық крипторезерв жинақталады.

Жаппай цифрландырудың, соның ішінде банк саласын цифрландыру ісінің пайдасы көп екені сөзсіз. Бірақ оның қауіп-қатері де аз емес. Соңғы жылдары онлайн-алақтық мемлекеттің және азаматтардың қаржылық қауіпсіздігіне үлкен нұқсан келтіріп жатыр. Сондықтан киберқылмыспен күресу үшін антифрод орталығы құрылды. Биометриялық анықтау жүйесі енгізілді. Банктердің, микроқаржы ұйымдары мен байланыс операторларының жауапкершілігі күшейді. Дегенмен бұл мәселеге үнемі жіт назар аудару қажет. Құзырлы органдардың жұмысын ұдайы жетілдіріп отырған жөн.

Киберқылмыстардың алдын алуға мүмкіндік беретін барынша интеллектталды

жүйе құру керек. Қажет болса, тиісті заңға және құқық қорғау органдарының қызметіне өзгерістер енгізген жөн.

Қарқынды өсіп келе жатқан көптеген мемлекетте даму көшінің басында жүретін қалалар инвестициялар мен технологияларды өзіне тартатын поллюске айналған.

Алатау қаласы еліміздің жаңа іскерлік және инновациялық орталығы болуға тиіс.

Жалпыұлттық маңызы бар осы жобаны жүзеге асыру үшін арнайы жер бөлінді, бастапқы жоспарлау жұмысы аяқталды, инфрақұрылымның негізгі желілері қосылды.

Жақында Қытайға барған сапарымда әлемнің жетекші компанияларымен құны миллиардтардан қаржы тұратын келісімдер жасалды. Шэньчжэнь жаһандық технополисін салуға қатысқан сондай компанияның бірі енді Alatau City жобасын жүзеге асыруға тікелей атсалысады.

Келесі қадам – Alatau City-дің мықты институтционалдық негіздерін қалыптастыру.

Қаланы ел Үкіметіне тікелей бағынатындай етіп, оған арнайы мәртебе беру туралы Жарлықты он күн ішінде әзірлеу керек.

Содан кейін жарты жылдан асырмай, жеке заң қабылдау қажет. Құжатта қаланы басқару режимі, оның қаржылық моделі және басқа да маңызды мәселелер қамтылуға тиіс.

Арнайы құқықтық мәртебе – қалаға берілетін артықшылық емес, жобаның қағаз жүзінде қалып қоймай, нақты іске асынуға қажетті шара немесе құрал екенін айта кеткен жөн.

Alatau City аймақтағы толық цифрландыран алғашқы қалаға айналуға тиіс. Мұнда Smart City технологияларын қолданудан бастап таяулар мен қызмет ақысын криптовалютамен төлеуге дейінгі жалғалықтың аралығы енгізілуі керек. Бұл қала Қазақстанның келешектегі көшбесті танытпақ. Онда технологиялық өрлеуге және өмір сүруге барынша қолайлы жағдай үйлесім табуы қажет.

Тағы бір мәселе. Өңірлерге инвестиция тарту барынша арнайы экономикалық аймақтар аярында рөл атқарады.

Алайда олардың көбін жұмыссыз мәз емес. Бұл мәселе бойынша өңгімелер талай рет айтылды.

Үкімет арнайы экономикалық аймақтардың тиімділігін арттыру үшін терең сараптама жасап, түбегейлі шаралар қабылдауға дайын болуы керек. Арнайы экономикалық аймақтарды басқаруға жеке компанияларды, қажет болса, шетел компанияларын тартуға болады.

Әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорациялар аймақтардың экономикалық өсімін арттыратын қозғаушы күш болуға тиіс. Бірақ көбі коммуналдық мүліктерді басқарумен және аса маңызды емес жобаларды жүзеге асырумен шектеліп отыр. Олардың аймақ экономикасына әсері шамалы.

Үкімет осындай корпорацияларды толыққанды даму институтына айналдыруы керек.

Инвестиция тарту – орталық атқарушы органдардың ғана міндеті емес. Осы маңыда жұмысқа жергілікті билік те атсалысып, бәрі жұмыла жұмыс істеуге тиіс. Әкімдердің аймақтың инвестициялық ахуалға тікелей жауапкершілігін белгілеу керек.

Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі аймақтардың инвестициялық тартымдылық индексіне енгізуге тиіс. Мүмкін, бұл жұмысқа тәуелсіз сарапшыларды тартқан жөн болар.

Инвестицияға қолайлы ахуал қалыптастыруға тікелей әсер ететін ең басты мәселе – макроэкономикалық тұрақтылық.

Бірақ қазіргі басты мәселе: жоғары инфляция экономикалық көрсеткіштер мен халықтың табысын «жұттып қойып» жатыр.

Оның дайын тұрған шешімі жоқ, бұл – көптеген мемлекет бетпе-бет келіп отырған түйткіл. Мәселе бәріне ортақ болғанымен, ол біздің жағдайда айрықша сезіліп отыр.

Осы макроэкономикалық құрсаудан шығуымыз керек.

Қиындықтар күні кеше ғана пайда болған жоқ. Оны шешу үшін әлемдегі озық тәжірибелерді ескеріп, жұртқа ұнай бермейтін шаралар қабылдауға және оның жауапкершілігін көтеріп алуға дайын болу қажет.

Үкімет пен Ұлттық банк қазіргі қалыптасқан ахуалдың қиындығын ескере отырып, алдына қойған мемлекеттік ауқымдағы міндетті біртұтас команда ретінде атқаруы керек. Қазір әркім көрпелі өзіне қарай тартатын кез емес.

Екінші. Өңдеу өнеркәсібінің дамуына жаңа серпін беретін уақыт келді.

Бұл бағытта соңғы бес жылда бірқатар жетістік бар деп айтуға болады. Өңдеу өнеркәсібінің жалпы қосымша құны екі есе өсіп, 17 триллион теңгеге жуықтады. Ал оның жалпы ішкі өнімдегі үлесі 12,4 пайызға жетті. Былтырдың өзінде 163 жаңа өндіріс іске қосылды. Соның нәтижесінде 12,5 мың тұрақты жұмыс орны пайда болды. Мысалы, Алматы, Қостанай, Қарағанды, Атырау облыстарында машина жасау және металлургия саласындағы ірі кәсіпорындар ашылды. Быыл Алматыда өртүрлі автокөліктер шығаратын Қазақстандағы ең үлкен өндіріс орны жұмысын бастады. Бірақ бұл өріне, жеткілісіз.

Пікір

Дүйсенбі күні
Мемлекет басшысының Қазақстан халқына арнаған Жолдауын Ақордада ыждағатпен тыңдағандардың қатарында болдым. Бұл – қырық жылдан астам өмірін ауыл шаруашылығы саласына арнаған мен сияқты еңбек адамдары үшін зор мәртебе.

Еңбек адамының мерейі үстем болуы керек

Жолдау – болашақ үшін бағдар болатын, жауапкершілікті айқындап беретін саяси құжат. Одан туындайтын міндеттер орындалуымен құнды. Президенттің әрбір сөзі еліміздің даму жолына тірек бола алады. Соның ішінде біз секілді еңбек адамдарын бағалауы, қоғамдағы орнымызды нығайтауы көңілімізнен шықты.

– Елімізге кәсіби даярлығы жоғары, білікті жұмысшылар өте қажет, бұл – анық нәрсе. Сондықтан мен 2025 жылды «Жұмысшы мамандықтары жылы» деп жарияладым. Қазір елімізде мыңдаған жұмыс орны бос тұр. Түрлі салада, тіпті жамақасы едәуір жоғары жұмыс орындары бар. Бұл орындарды шетелден келіп жатқан адамдар толтырады. Жыл сайын мыңдаған инженер, құрылысшы және ауыл шаруашылығы маманы оқуын бітіріп шығады. Оларға білім беру үшін мемлекет қомақты қаражат бөліп жатыр. Алайда көбі мамандығы бойынша жұмыс істемейді. Олар арнайы білімді қажет етпейтін, тез табыс әкелетін жұмыстарды таңдайды. Өріне, жұмыстың жаманы жоқ, адал еңбектің бәрі маңызды. Бірақ бұл үрдіс жеке адамға да, бүкіл елге де үлкен пайда әкелмейді, – делі Мемлекет басшысы.

Ие, адал ақы, маңдай тердің өтеуіндей еңбек әркез бағалы болуы керек. Өзім жас кезімде ауыр техниканы да басқардым, егін басында бидай да, күріш те өктік. Ұзақ уақыт трактор тізгінінде болдым. Таңның аттысынан күннің батысына дейін егістік басында тынбай еңбек еттік. Міне, сол үшін де басшылықтың ұсынысымен түрлі жоғары марапат иелендім. 2017 жылы Президент Жарлығымен «Ерен еңбегі үшін» медалімен, 2023 жылы III дәрежелі «Еңбек даңқы» орденімен марапатталдым. Еңбектің елегені мерейіңді өсіреді. Мен қазір де жауапкершілігі жоғары жұмыстан қол үзген жоқпын. Әлі күнге жастармен бірге аграрлық саланың жүгін көтеріп келемін.

Жолдауда Үкіметке экономиканың нақты саласында жұмыс істейтіндерге қажетті жағдай жасауды тапсырды. Президенттің «Жұмысшы мамандықтарына деген құрметті арттыра түсуіміз керек. Оларға лайықты жалақы төлеу қажет. Бұл – мемлекетіміздің алдында тұрған негізгі міндеттің бірі» деуі еңбек адамдарын көтермелеу деп түсінемін.

Гүлсім ДӘРІБАЕВА,
«Ақмая» шаруа қожалығының бригадирі,
Шиелі ауданы

Салада серпін болса, елдің тұрмыс сапасы артады

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың жыл сайынғы Жолдауын асыға күтеміз. Өйткені саяси құжатта Қазақстанның дамуы жолында нақты мақсат-міндеттер айқындалады. Әсіресе кешегі Жолдауда кәсіпкерлік саласын дамытуда осыған дейінгі атқарылған жұмыстар сараланды. Сондай-ақ «Алдағы уақытта әлі де бұл салада серпін қалыптастыруда қайтпек керек?» деген сауалдың түйіні тарқатылды.

Бүгінде елімізде шағын және орта бизнестің ішкі жалпы өнімдегі үлесі 40 пайызға, ал жұмыспен қамту ісіндегі үлесі 50 пайызға жуықтады. Бұл – әріне, жақсы көрсеткіш. Бірақ Президент айтқандай, бұл саланы әлі де жетілдіру түсуіміз керек, сонда ғана экономиканы дамыту және тұрмыс сапасын жақсартуға тың серпін бере аламыз.

Расында елімізде шағын бизнеспен айналысатындар ішінде өнім өндіретін кәсіпкерлер саны аз, тіпті алты пайызға да жетпейді. Орта бизнесте те бұл көрсеткіш жоғарырақ болғанымен нәтижесі көңіл көншітпейді. Былтыр Президент «Экономиканы ырықтандыру жөніндегі шаралар туралы» Жарлыққа қол қойды. Бұл құжат бизнестің мүддесін ескере отырып, барынша ашық реттеу үлгісіне көшуіне негіз болды. Бірақ Жарлықтың толық орындалмай отырғанын кешегі Жолдауда Мемлекет басшысы да жоққа шығармады.

Елімізде кәсіпкерлердің әлеуетін толық ашу мәселесі күн тәртібінен түскен емес. Сондықтан Президент айтқандай, әлі де тиісті құқықтық базаны жаңғырту керек.

– Мемлекеттік органдар бизнес өкілдеріне ескерту жасаудың орнына әлі күнге дейін тым қатан әкімшілік шешімдер қабылдайды деген мәлімет маған да жетіп жатады. Мұндай келеңсіздікке жол беруге болмайды. Міндетті талаптар тізімі бизнесті шектен тыс тексерістерден қорғайтын маңызды құралдың бірі болуға тиіс. Қолданыстағы нормалардың Кәсіпкерлік кодекске сәйкестігін қосымша тексеріп, тізімді тезірек қолданысқа енгізу қажет. Біз азаматтарға көрсетілетін мемлекеттік қызметтерді цифрландыру ісінде зор жетістікке жеттік. Бірақ бюрократиялық рәсімдер әлі күнге дейін бизнеске кедергі болып отыр. Цифрландыру ісінің мақсаты әлі орындалған жоқ. Бұл ахуалды шұғыл түзеу керек. Ең алдымен, салықтық өкімшлендіруге назар аудару қажет, – деді Президент.

Жалпы кешегі Жолдауда кәсіпкерлік саласын әлі де дамытуға қатысты нақты мәселелер қамтылды. Олай болуы да заңдылық, өйткені бұл саланы дамыту арқылы біз ел ішіндегі көптеген мәселені шеше аламыз. Мысалы, кәсіпкерлік саласын дамытуда нәтижелі жұмыс болса, елдің тұрмыс сапасы артады, жұмыссыздық мәселесі шешімін тауып, елде бос жұмыс орындары көбейеді. Міне, сондықтан әлі де бұл саланы қолдауға басымдық берген дұрыс деп ойлаймын.

Гүлнұр ТӨРЕХАНОВА,
«Гүлнұр» ЖК басшысы

2 жолдау

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер

Экономиканы әртараптандыруды тың қарқынмен жалғастыру керек. Ішкі же- не сыртқы нарықта бәсекеге қабілетті, терең өңделген өнім шығаруға басымдық берілуге тиіс. Қазір бұл жұмыс жүйесіз жүргізіліп жатыр. Қолдау шарасын ұста- нымдары мен талаптары әртүрлі инсти- туттар жүзеге асырады. Мұндай ахуал кәсіпкерлерді әбден шатастырады. Бұл саланы ретке келтіріп, үйлестіру жұмы- сын толығымен қолға алу керек.

Тау-кен металлургиясы қашанда Қа- зақстанның жаңа индустриалды қалы- бының сөнімді тірегі болып келеді. Оның ел экономикасындағы үлесі – 8 пайыз.

Бірақ саланың даму әлеуеті зор. Әсі- ресе, терең өңделетін өнімдерді шыға- руға мол мүмкіндігі бар.

Жаһандық үдерістерге сәйкес, сирек кездесетін металдардың және айрықша қажет басқа да материалдардың маңы- зы арта түсті.

Бұл саладағы әлемдік өндірістер мен сауда-саттықтың жаңа желісінде өз ор- нын нықтап алуына Қазақстанның толық мүмкіндігі бар.

Біз алдағы үш жыл ішінде тау-кен саласында жоғары технологиялық өнім шығаратын кемінде үш кәсіпорынды іске қосуға тиіспіз.

Сондай-ақ Үкімет кәмірсутегі шикі- затын терең өңдейтін біркрат озық жо- баны жүзеге асыруы қажет.

Атырауда ірі газ-химия кешенінің құ- рылысы басталды. Павлодарда сұйыт- тылған газды терең өңдеуге арналған жоба қолға алынды. Осы кәсіпорындар- дың дер кезінде іске қосылуын қамтама- сыз ету керек.

Ілеспе газ бен сұйытылған мұнай газын қажетке жарату мәселесін түбегейлі қайта қараған жөн. Оны толыққанды эконо- микалық ресурсқа айналдыру қажет. Инвесторлар жобаларды жүзеге асыр- ған кезде газ шикізатынан тапшылық көріп отыр. Сондықтан бұл мәселені де шешу жолдарын табуымыз керек, инвес- торларды жүзге уақыт газбен қамтамасыз етуге нақты кепілдік беретін жаңа тәсіл- дер ойластырған жөн.

Жобаның бәрін дер кезінде іске асырып, экономиканың цифрлық тұрғыдан жаңғырту үшін электр энергиясы жеткі- лікті көлемде болуы қажет. Қазір біз қуат көздерін жан-жақты жаңғыртуы жатыр- мыз. Шетел инвесторларының қатысуы- мен ауқымды жобалар жүзеге асуда. Мысалы, алдағы бес жылда қуатқа 6,3 гигаватт болатын «жасыл» энергия ны- сандарын іске қосу жоспарланған. Бұл қадам еліміздегі жасыл энергияның үле- сін едәуір арттырады.

Бірақ Қазақстанның түпкі мақсаты – қуат көздерін өзгерту емес. Бұл – ең алдымен еліміздің энергия жүйесінің нақты мүмкіндігі мен мемлекетіміздің ұзақмерзімді мүдделеріне негізделген тұрақты даму жолы.Осы орайда, ядролық энергетиканы дамытуға бет бұруымыздың мән-маңызы айрықша.

Бір ай бұрын Алматы облысында Қа- зақстандағы алғашқы атом электр стан- циясына қатысты жоба «Росатомнан» бірге жүзеге асырыла бастады.

Бірақ Қазақстанның тұрақты дамыту үшін бұл жеткіліксіз. Екінші, тіпті үшінші атом электр станциясының құрылысын қазірден бастап жоспарлай беруіміз керек.

Жақында Қытай Халық Республи- нының Төрағасы Си Цзиньпинмен өткен кездесуде елдеріміздің атом са- ласындағы стратегиялық серіктестігі ту- ралы уағдаластыққа қол жеткіздік.

Қазақстан әлемдік компаниялардың бәрімен өзара тиімді байланыс жасау- ға дайын. Бұл ұстаным еліміздің энерге- тикалық дербестігін қамтамасыз ету же- ніндегі мақсатына сай келеді.

Қазақстанның сапалы кәмір қоры орасан. Сондықтан оның табиғатты лас- тамайтынына кепілдік беретін озық тех- нологияларды қолдана отырып, кәмір энергетикасын дамытуға ерекше назар аудару қажет. Өзіміздің табиғи артықшы- лықтарымызды ел игілігіне дұрыс пайдала- на білу керек.

Тағы бір маңызды міндет – геология- нық барлау жұмыстарын күшейту. Еліміз- де ауқымды аэро-геофизика зерттеулері әбден ескірген.

Цифрлық құралдарды пайдалана отырып, жер қойнауының заманауи кар- тасын жасайтын уақыт келді. Мұндай қадам көн орындарының әлеуетін жаңа сапалық тұрғыдан бағалауға мүмкіндік береді. Бұл жұмысқа да халықаралық сарапшыларды тартуға болады. Өріне, ғылыми негізі болмаса, барлау жұмысын ойдағыдай жүргізу мүмкін емес.

Келесі жылдың ортасына дейін озық халықаралық стандарттарға сай серти- фикаты бар зертхана ашу керек. Оны Ұлттық геологиялық қызметтің базасын- да құрған жөн.

Жер қойнауына қатысты мәліметтің бәрін, ең алдымен, жасанды интеллекттің енгізу арқылы жүйелеп, цифрландыру қажет. Геологиялық барлау және жер қойнауын игеру саласындағы реформа- лардың заң жүзіндегі және іс жүзіндегі рәсімдерін жыл соңына дейін аяқтау керек.

Үшінші. Ауыл шаруашылығын жа- ндаңғейге көтеру қажет.

Бұл салаға тың серпін беру үшін мем- лекет соңғы жылдары реформа жүргізіп жатыр. Қомақты қаражат бөлінуде, биыл шаруаларды қолдауға бір триллион тең- ге жұмсалды. Қажетті нәтижелер уақы- тында берілді. Мұндай ауқымды қолдау елімізде бұрын-соңды болмаған.

Бірақ агроөнеркәсіптің орасан зор әлеуетін толық ашуға бұл шаралардың өзiрге жетiлiкciз екенi анық. Мәселе – қаражаттың көлемінде емес, ең бастысы, оны тиімді пайдалану қажет. Озық агро- экономикаға көшу үшін Үкіметтің нақ- ты жоспары болуы керек. Қазір ауыл шаруашылығы өнімдерін терең өңдейтін біркрат ірі жоба жүзеге асырылып жа- тыр. Оған отандық және шетелдік ин- весторлар қатысуда. Инвестицияның жалпы көлемі 2 миллиард доллардан асады. Үш мыңнан астам жұмыс орны ашылды. Өнімдер өлемінің көптеген өлі- не тасымалданады. Мұндай жобалардың ауқымын кеңейту қажет. Әр аймақта дайын өнімді өндірістен дүкен сөресіне

дейін жеткізетін әрбір өңірдің ерекше- лігіне қарай біртұтас желі қалыптасуы керек.

Көптеген аймақта өндірістің барлық сатысын қамтитын үздік агрокәсіпорындар бар. Оларды жұртшылық жақсы бі- леді. Бұл кәсіпорындар цифрландыру тә- сілдерін жаппай енгізу арқылы өндірістің тиімділігін өлдеқайда арттыруға.

Үздік агрокәсіпорындар ауыл шаруа- шылығы өнімін шығарудан бастап оны терең өңдеуге дейін тұтас өндірісті то- лығымен қолға қойып, зор табысқа жетіп отыр. Сондықтан осындай агро- холдингтердің тәжірибесін тарату үшін барынша жағдай жасаған жөн. Бұл – құ- зырлы министрліктің және қоғамдық ұйымдардың міндеті. Мұндай қадам инновациялар мен ғылыми жаңалық- тарды ауыл шаруашылығында кеңінен қолдануға мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда ең өзекті міндеттің бірі, бұл – агрохабтар және логистика орталықтарын дамыту. Атап айтқанда, шетел инвесторларымен серіктестікті нығайту керек. Бірақ бұл жерде бір нәр- сені ескеру қажет: отандық кәсіпкерлер қазіргі заман талабын дұрыс түсінбесе, яғни жасанды интеллектіні қалайша тиімді пайдалануға болатынын білмесе, табысты бизнес серіктестігін құра алмай- тыны анық.

Министрлік мал шаруашылығы сала- сындағы агробизнесті қолдау жоспарын әзірлеп, нақты қаржыландыру шарала- рын бастауы керек. Басты мақсат – ішкі нарықты етпен толық қамтамасыз ету. Сонымен қатар осы саланың экспорттық әлеуетін күшейту.

Елдегі азық-түлік барынғының им- портаға тәуелділігін барынша азайту – Үкіметтің стратегиялық міндеті. Өріне, өзімізді өзіміз жүз пайыз қамтамасыз етуіміз мүмкін емес, бәлкім, оның қақты де жоқ шығар. Бірақ нарықтағы қазіргі жағдайды айтудың өзі ұят. Бұған қоса, дестүрлі ұлттық өнімдерімізді сыртқы на- рыққа белсенді түрде таныту керек.

Сондықтан аграрлық экспорттың нақты жоспарын әзірлеу қажет. Онда логистика, ветеринарлық және фитоса- нитарлық стандарттар мен ұтымды мар- кетінг стратегиясы ескерілуге тиіс.

Бұл – Ауыл шаруашылығы министр- лігінің ғана емес, бірақтар мемлекеттік органның ортақ міндеті. Сондықтан іс- әрекеттерді Үкімет басшылығы деңге- йінде үйлестіріп отыру керек.

Үкімет Еуразия аумағындағы сауда- саттықтың әділ жағдайда жасалуын нақты дәлелмен талап етуге міндетті. Ал депутаттар заңнамалық бастамалар арқылы отандық өнім өндірушілердің құ- қықтарын қорғауға тиіс.

Еуразия экономика одағына мүше басқа мемлекеттердің кәсіпорындарымен сапалытырғанда, біздің кәсіпкерлеріміздің қажетті мөлшерде мемлекеттік қолдауға ие болмай отырғаны анықталды. Сол себепті олар тиімсіз жағдайларға тап болып, ішкі нарықтың өзінде бәсекелес- теріне есе жіберіп жатыр. Бұл жерде сүт өндірушілер туралы сөз болып отыр.

Жер – стратегиялық ресурс. Оның бар игілігі елді дамытып, халықтың тұр- мысын жақсартуға арналуы керек.

Мен игерілмей бос жатқан және заң- сыз алынған ауыл шаруашылығы жер- лерін кері қайтарып, оны қайта бөлу туралы тапсырма бердім. Жер иесіз қал- ғанына тиіс, жерді тек қана оның қадірін білетін азаматтарға беру керек.

2022 жылдан бері жалпы аумағы 13,5 миллион гектардан астам жер қай- тарылды. Бірақ әкімдер соның 6 миллион гектарын ғана жаңа жер игерушілерге бөліп берген. Иесін тапқан жер өндірістің ошағына, инвестиция кезіне, қайнаған өбектің ортасына айналуы қажет. Бұл – анық нәрсе.

Сондықтан әкімдер қайтарылған жер- дің бәрін келесі жылдың ортасына дейін тұрақты айналымға енгізу керек. Бұл жара арқылы жайылым тапшылығы мә- селесі де шешілуге тиіс.

Жалпы, жер қатынастарына қатысты заңсыздық пен қағазбандылықты жою қажет. Сол үшін ауыл шаруашылығы жерлерін беру тәсілдерін түбегейлі өз- герту керек. Осыған орай, жерді бөлуге қатысты шешім цифрлық форматта, элек- тронды конкурстар арқылы қабылдануға тиіс. Үкімет жыл соңына дейін заңнамға тиісті өзгертулер ұсынуы қажет.

Бұл салада цифрлық технология- ларды кеңінен қолдану айрықша ма- ңызды. Қазірдің өзінде космомониторинг және геоталдау жүйесі пайдаланылып жатқан жерлерді анықтап, оның бәрін қайтаруға септігін тигізіп жатыр. Жұмыс- ты жалғастыру қажет.

Жасанды интеллектіні қолданып, ауыл шаруашылығы жерлеріне спутник- нын мониторинг жасаудың тиімділігін арттыру керек. Соның негізінде жердің сапасына, өгіннің шығымына, денді-да- нылардың жай-күйіне және қай жерге қандай дақыл өгілгеніне терең талдау жасалуға тиіс.

Бұл – орман шаруашылығына да қатысты мәселе. Жақында Солтүстік Қазақстан облысында 9 мың гектар ор- ман-ның иесіз жатқаны анықталды.

Бұдан бөлек, жер ресурстарының бірыңғай цифрлық картасын әзірлеу

керек. Оған кадастрлық мәліметтерді, инфрақұрылымға және жер қойнауын пайдалануға қатысты ақпаратты кіріктіру қажет.

Қолданбалы ауыл шаруашылығы ғы- лымын жедел өркендетпейміне, агроө- неркәсіп кешенін озақ уақыт бойы қар- қынды дамыту мүмкін емес.

Бірақ бюджеттен қомақты қаржы бө- лініп жатқанына қарамастан, аграрлық ғылымның қайтарымы өлі де төмен бо- лып отыр.

Ғылыми әзірлемелерді коммерция- ландыру деңгейі 17 пайыздан аспайды. Ал тиісті оқу орындарын бітірген түлек- тердің 40 пайызы ғана осы салаға жұмыс істеуге барады. Агроғылым мен «жердегі тіршіліктің» арасында алшақтық бар.

Мен бұған дейін Ұлттық аграрлық ғы- лыми-білім беру орталығын агротехноло- гия хабы ретінде қайта құру туралы тап- сырма бердім.

Ауыл шаруашылығы ғылымын дамы- тудың нақты жоспары қажет. Бұл құжат цифрлық технологияларды қолдануға және осы саланың өнімділігін едәуір ар- тыруға арналған жоспар болуға тиіс.

Ветеринария мен фитопатологияның көнжелеп қалуы агроөнеркәсіп кешенінің бәсекеге қабілетін айтарлықтай шектеп отыр. Осы мәселеге айрықша назар ау- дарған жөн.

Төртінші. Көлік-логистиканы оңан әрі дамыту керек.

Еліміз Еуропа мен Азияның арасын жалғап тұрған аса маңызды көпір болып саналатыны кеңінен белгілі. Былтыр біз- дің территориямыз арқылы жүк тасымал- дау көлемі 11 миллиард тоннадан асты.

Сонымен бірге еліміздің транзиттік әлеуетін арттыруға әлі де зор мүмкіндік бар. «Солтүстік – Оңтүстік» көлік дәлі- зі Парсы шығанағы мен Оңтүстік Азия елдерінің нарығына тікелей қол аша- ды. Ал «Шығыс – Батыс» дәлізі мен Қы- тайдың «Бір белдеу, бір жол» жаһандық бастамасы Қазақстанның Еуразиядағы негізгі құрлық жолы ретіндегі рөлін кү- шейте түседі.

Сондай-ақ біз үшін Транскаспий көлік бағытын дамытудың маңызы арта бастады. Бұл бағыттардың бәрі біртұтас жүйе сияқты жұмыс істеп, өзімізге едәу- ір табыс әкелуі керек. Сондай-ақ ин- фрақұрылымды жақсартуға жаңа инвес- тияны тарту қажет, сапалы жұмыс орындарын ашуға ықпал етуге тиіс. Осы орайда, цифрлық тәсілдерді ауқымды түрде қолданған абзал. Оңсыз ешқандай тиімділік болмайды.

Өңірлердің көлік байланысына қа- тысты мәселелмен мықтап айналысу ке- рек. Бұл жөнінде қазір көп айтылып жүр, соның ішінде халықаралық форумдарда да талқылануда.

Ірі транзиттік аймақ саналатын Қазақ- стан үшін бұл бағыт айрықша маңызды. Біз таяуда Вьетнамға Қытайдың Ля- ньюньган порты арқылы бидайдың ал- ғашқы легін жөнелттік. Ауғанстанда Пәкістан нарығына шығуға мүмкіндік бе- ретін «Түргүнді – Герат» темір жолын са- лу жоспарда бар.

Алайда жаңа көлік бағыттарына же- не жаңа нарықтарға қол ашатын мүмкіндік- тер мұнымен шектелмейді. Алда атқарар шаруа көп.

Жалпы, әлемде транзит үшін бәсеке күшейіп бара жатыр. Басқа да арзан ба- лама бағыттар мен жолдар ұсынылуда.

Транзиттік тасымалдың көлемін ар- тырыңыз десек, біз алдын ала әрекет етіп, әрдайым бір қадам алда болуымыз керек.

Тағы да қайталап айтарым, ин- фрақұрылымды жаңғырту ісін одан әрі жалғастырып, осы саладағы озық ел бо- лу үшін цифрландыру мен жасанды ин- теллектіні көп ауқымда пайдаланған жөн. Биыл ұзындығы 836 шақырым бола- тын «Достық – Мойынты» темір жолы- ның екінші желісі іске қосылды. Жоба- ны өз күшімізбен өте қысқа мерзім ішінде жүзеге асырдық. Бұл жолдың мән-маңызы ерекше, себебі «Шығыс – Батыс» бағытының жүк өткізу мүмкіндігін айтарлықтай арттырады. Бірақ мұнымен тоқтап қалуға болмайды. Үкімет «Бақ- ты-Аягөз», «Қызылжар-Мойынты» жоба- ларын уақтылы жүзеге асыруға тиіс. Себебі аталған жобалар еліміздегі темір- жол жүйесінің толық қаңқасын қалыптас- тырады.

Сондай-ақ негізгі дөліздер аясында автомабиль жолдарын дамытуға баса мән берген жөн. Қазір елімізде 13 мың шақырым автокөлік жолдары салынып, жөнделіп жатыр. Жол салған кезде тран- зиттік дөліздердің мән-маңызына баса көңіл аударған жөн. «Сексеуіл-Бейнеу» жолының құрылысын тездету керек. Осы жолдың арқасында Қазақстан ау- мағы арқылы Қытайдан Еуропаға жүк тасымалдау мерзімінің үштен бірі қысқа- рады.

Сонымен қатар көлік жүйесін басқарудың жаңа үлгісін жасаған жөн. Себебі мемлекет инвестициясының эконо- микалық қайтарымы айқын болуы тиіс. Контейнермен жүк тасымалдау ісіне тың серпін беру керек.

Әлемде құрлық арқылы тасымал- данатын жүктің 16 пайыздан астамы контейнермен жіберіледі. Бірақ елімізде оның үлесі әлі де төмен – небәрі 7 па-

йызға жуық.

Үкімет контейнермен жүк тасымалдау ісін жандандыруға арналған арнайы бағ- дарлама қабылдауы қажет. Онда мультимедальді бағыттарды дамытатын пәр- мерді шаралар да қарастырылуға тиіс.

Ішкі тасымалдың көлемін және бә- секеге қабілетін арттыру үшін көлік са- ласындағы тариф саясатының тиімді әрі түсінікті болуы айрықша маңызды рөл атқарады.

Қазіргі тариф қалыптастыру жүйе- сіңде бірізділік жоқ, ол нарыққа икем- делмеген.

Үкімет жыл соңына дейін келіктің барлық түрін ескере отырып, бәсекеге қабілетті тариф саясатын әзірлеуге тиіс. Жүк тасымалдаушылар рәсімдердің көп уақыт алатынын айтып, жиі шағым- данады. Олар әр қызметті түрлі цифрлық жүйе арқылы рәсімдеуге мәжбүр. Тіпті бұ- рынғыдай қағаз толтырып, әуре-сарсаңға түсіп жатады. Кейбір шекара және кеден бөкетінде сапалы интернет жоқ. Бұл да жұрттың наразылығын туғызады. Осын- дай келенсіз жағдайларды тез арада тү- зетуіміз қажет.

Сонымен қатар жасанды интеллектіні қолдана отырып, тасымалды басқару- дың кешенді, көпбейінді цифрлық плат- формасын енгізу керек. Бұл жұмысты тездетіп аяқтау қажет.

Қазан айының соңына дейін кеден және логистика қызметін көрсететін Smart Cargo бірыңғай цифрлық жүйесін іске қосқан жөн. Бұл жүйе инфрақұрылымды жеке компанияларға автоматты түрде бірдей қолжетімді етеді.

Шекарадағы өткізу бекеттері жаңғыр- тылып жатыр. Биыл 8 бекет толығымен іске қосылды. Алдағы 3 жылда тағы 34 бекет жанаарады. Бұл – өте ауқымды ша- руа. Себебі кейбір бекеттердің сапасы сын көтермейді, қазіргі заманның тала- бына сай келмейді, еліміздің беделіне нұқсан келтіреді.

Автокөліпен жүк тасымалдауға ар- налған шекара маңындағы қызмет сапа- сын жақсартуды Үкімет пен әкімдіктерге тапсырамын. Еліміздің бүкіл аумағында кедергісіз тасымалдау жүйесін қалыптас- тыру – өте маңызды міндет. Транзиттік жүктердің «жасыл дәлізі» қағидасымен еш тосқауылсыз өтуіне барынша жағдай жасау қажет.

Жұрттың вагондардың жай-күйіне көңілі толмайды. Астанада вагон құрас- тыратын зауыт іске қосылды. Бұл осы саладағы өзекті мәселелерді шешу үшін жасалған маңызды қадам болды. Озық халықаралық стандартқа сай жабдық- талған заманауи жоласушылар вагонын жасау шетел инвесторының қатысуымен қолға алынады.

Соңғы жылдары авиация инфра- құрылымын жаңғырту үшін көп жұмыс істелді. Былтыр Алматы, Шымкент, Қы- зылорда қалаларында жаңа терминал- дар ашылды. Жақында Зайсанда, Ка- тонқарағай және Көндіргіде әуежайы құрылысы аяқталды. Арқалық әуежайы қалпына келтіріліп жатыр.

Бұл жобалар аймақтардың эконо- микалық белсенділігін арттыруға ықпал етеді, жаңа жұмыс орындарын ашуға мүмкіндік береді, сондай-ақ басқа да бір- қатар саланың дамуына серпін береді. Сондықтан бұл жұмыс өз жалғасын таба- ды.

Жалпы, Торғай аймағының әлеует- тік-экономикалық дамуы Үкіметтің ай- рықша назарында болуы керек.

Тағы бір маңызды мәселе – әуемен жүк тасымалдау ісіне айрықша назар аудару қажет. Бұл саладағы ахуал жақ- сарып келе жатыр. Дегенмен оның көле- мін арттыра түсуге мол мүмкіндігіміз бар.

Мен бұған дейін әуемен тасымал- данатын жүк көлемін екі есе ұлғайту жөнінде тапсырма бердім. Бұған бірінші кезекте, шетелдің ірі инвесторларын тар- та отырып Ұлттық жүк тасымалдаушы компания құру арқылы қол жеткізуге бо- лады.

Электронды сауда-саттық пен озық технологиялық өнімдердің саудасы қы- зып тұрған қазіргі кезде әуемен жүк жет- кізу аса жоғары сұранысқа ие әрі табысы көп тасымал түрі саналады. Сондықтан біз әуе хабтарын белсенді түрде дамы- тып, олардың жаһандық логистика тізбе- гіне кіргіуін қамтамасыз етуге тиіспіз.

Сонымен қатар экспрес-жүк тасы- малдау саласын ретке келтіру қажет. Бұл қадам тұтынушылардың мүддесін қорғау үшін керек.

Қазір бүкіл әлемде пилотсыз жүк тасымалдайтын арнайы автокөліктер мен дрондар сияқты көлік түрлері да- мып жатыр. Үкімет осындай технология- лардың тез арада қолданысқа енгізілуіне барынша жағдай жасауы қажет. Соның ішінде тиісті құқықтық актілер қабылда- уы керек.

Жалпы, мен бұған дейін бірнеше рет айттым: Қазақстан Еуразиядағы көлік хабы болуға тиіс. Бұл – стратегиялық ма- нызы зор міндет.

Бұл жұмысқа осы салада табысқа жеткен үздік мамандар мен кәсіпкерлерді тарту керек. Бірақ негізгі жауапкершілік – Үкіметте.

Тапсырманың орындалу барысын жылдың басында Үкіметтің жылдық есе- бінен кейін арнайы жиналыста қараймыз.

Тағы бір маңызды мәселе, бұл – туризм. Жалпы, бұл салада біраз түйт- кілді мәселе бар. Шынын айту керек, көсібі кадрлар тапшы. Осы саладағы бә- секеге қабілетіміз әлі де шамалы.

Мен шілде айында туристік жерлер- дің барлығын ретке келтіру туралы тап- сырма бердім. Бұл жұмыс менің жеке бақылауымда. Жұрт жиі баратын дема- лыс орындарынан бөлек, болашағы зор басқа да бағыттардың әлеуетін арттыру маңызды. Міндеттердің ара-жігін ажы- ратып алған жөн. Жергілікті атқарушы органдар әрдайым туризм инфрақұры- лымын жан-жақты дамытуға баса мән беріп, осы жұмысқа жауапты болады.

Ал шетелден туристер тарту мәсе- лесі және отандық туризм саясатын заң тұрғысынан қамтамасыз ету орталық органдардың назарында болады. Осы орайда, Алматы қаласы мен Алматы облысындағы тау туризмі мен тау шаң- ғысы туризміне арнайы тоқталым келеді.

Қазіргі таңда бұл бағыттағы ең өзекті мәселе – заманауи инфрақұрылым салу. Егер осы міндетті ойдағыдай орындасак, еліміздің қуорорттары жер жүзіне таны- лып, Қазақстанның бетке ұстар ұлттық бренд болмақ.

Бесінші. Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы мен су инфрақұрылымын жаңғырту – тұрақты дамудың не- гізгі факторы.

Үкімет пен жергілікті атқарушы биліктің әрекетсіздігі салдарынан еліміз- дің тұрғын үй-коммуналдық шаруашылы- ғы ондаған жыл бойы қараусыз қалып, бірте-бірте оның жай-күйі өте мүшкіл жағ- дайға түсті.

Қазір бұл ахуалды өзгертіп, инфра- құрылымның тозу деңгейін төмендету үшін тиісті шаралар қабылданып жатыр. Соның ішінде тарифтерді ырықтандыру, энергетика және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығының инфрақұрылымын басқарудың жаңа моделін қалыптастыру сияқты шаралар бар.

Мұндай

«Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: арқылы шешу» атты Қазақстан халқына Жолдауы

Занды күрделендіре бермеу керек. Қайта оны кәсіпкерлердің қажетіне қарай бейімдеп, министрлер мен әкімдердің нақты нәтиже үшін жеке жауапкершілігін күшейткен жөн.

Мемлекеттік органдар бизнес өкілдеріне ескерту жасаудың орнына әлі күнге дейін тым қатаң әкімшілік шешімдер қабылдайды деген мәлімет маған да жетіп жатады. Мұндай келеңсіздікке жол беруге болмайды.

Міндетті талаптар тізімі бизнесті шектен тыс тексерістерден қорғайтын маңызды құралдың бірі болуға тиіс.

Қолданыстағы нормалардың Кәсіпкерлік кодекске сәйкестігін қосымша тексеріп, тізімді тезірек қолданысқа енгізу қажет.

Біз азаматтарға көрсетілетін мемлекеттік қызметтерді цифрландыру ісінде зор жетістікке жеттік. Бірақ бюрократиялық рәсімдер әлі күнге дейін бизнеске кедергі болып отыр. Цифрландыру ісінің мақсаты әлі орындалған жоқ.

Бұл ахуалды шұғыл түзеу керек. Ең алдымен, салықтық әкімшілендіруге назар аудару қажет.

Мемлекеттік кірістер комитеті цифрландыру үдерісі бойынша мемлекеттік органдар арасында көш бастауға тиіс. Бұл мекеме жасанды интеллектінің және басқа да озық технологияның әлеуетін салық төлеушілердің мүддесіне сай тиімді қолдануы керек.

Осы жүйелі қадамның бөрі мемлекет пен бизнестің арасындағы қарым-қатынастың мүлдем жаңа, сервистік үлгісін жасауға арналған.

Жаңа Салық кодексі қазіргі нормалар мен рәсімдерді өзгертумен шектелмейуі керек. Бұл құжат салық төлеушілердің ашықтық пен адалдыққа негізделген жаңа таным-түсінігі мен болмысын қалыптастыруға тиіс.

Мемлекет адал жұмыс істейтін салық төлеушілердің мүддесін қорғайды. Олардың адал еңбегінен тұрған салықты елімізді дамытуға жұмсайды.

Салықтан түскен өр теңге халықтың игілігіне жұмсалуға тиіс. Бұл – азаматтарға сапалы мемлекеттік қызмет көрсетіліп, инфрақұрылым салынып, мемлекеттік қолдау шаралары ұсынылуы қажет деген сөз.

Даму институттары кәсіпкерлердің белсенділігін арттыру ісінде айрықша рөл атқаруға тиіс. Бірақ олардың жұмысында біраз кемшілік бар. Даму институттарының қызметін өзгертетін кез келді.

Шын мәнінде, бұл құрылымдар нақты бір салаға бағытталған, терекі талдау жасауға қабілетті және инвестиция салуға құқылы толыққанды даму институты ретінде жұмыс істегуе тиіс.

Тағы бір өте маңызды мәселе. Мемлекеттің экономикадағы үлесін азайту көп жылдан бері өзекті міндет болып келеді. Мемлекеттік ұйымдар мен компаниялар негізсіз көбейіп, жеке кәсіпорындардың толыққанды дамуына мүмкіндік бермей отыр.

Елімізде мемлекеттің үлесі бар ұйымдар саны 25 мыңға жуықтайды. Көпшілігінің қызметі мен құрылымы сын көтермейді, қысқынға да келмейді. Қазір коммерциялық емес міндеттерді орындау үшін коммерциялық әдіс-тәсілдер кеңінен қолданылып жүр. Соның салдарынан түрлі шығындар артып, корпоративті органдар көбейіп кетті. Нақты нәтижеге назар аударылмайды. Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігіне Үкіметпен бірлесіп, мемлекеттік сектордың реформалау туралы нақты ұсыныстар әзірлеуді тапсырамын, қажет болса, арнайы Жарлық шығарамын.

Будан бөлек, Үкімет Мемлекеттік мүлік туралы заңды жаңартуға тиіс. Занда мемлекеттің экономикаға қатысу шегі нақты айқындалуы керек. Сондай-ақ басқару ісіне қатысты құқықтық талаптар көрсетілуі қажет.

Жетінші. Экономиканы жан-жақты жаңғырту жұмыстары адам капиталын дамытуға қатысты жаңа міндеттер жүктейді.

Бұл жерде білім беру саласы айрықша рөл атқарады.

«Келесік мектептері» ұлттық жобасы аясында жоспарланған 217 мектептің 150-і қазіргін елдіе жұмыс істеп тұр. Қалған мектептердің құрылысы алдағы үш ай ішінде аяқталуға тиіс.

Цифрлық технологиялар жаһандық еңбек нарығын жылдам өзгертіп жатыр. Өлемде жасанды интеллектімен жұмыс істедуді қыр-сырын білетін мамандарға деген сұраныс жыл өткен сайын артып келеді.

Жұмыс үдерістерінің едәуір бөлігі цифрлық технологияларды енгізу арқылы автоматтандырылатыны анық. Сол себепті менің тапсырмамнан 100 мыңға жуық студентті технологиялық жобаларға тартуды көздейтін AI-Sana бағдарламасы жүзеге асырыла бастады. Алайда жасанды интеллектімен жұмыс істеу құзіретін қалыптастыру әлдеқайда өрте жастаң, яғни мектеп қабырғасынан қолға алынуға тиіс.

Осыған орай бірқатар бастаманы жүзеге асырған жөн. Ең алдымен, мектеп оқушыларына арналған жасанды интеллект негіздері туралы бағдарлама және оқу материалдарын әзірлеу қажет.

Ұстаздардың жасанды интеллект технологиясын меңгеру дағдысын да қалыптастыру керек болады.

Қыақтан оқыту тәсілі және жасанды интеллект технологиясын негізінде «Qazaq Digital Mektebi» атты шағын жинақты мектеп үлгісін әзірлеуіміз қажет. Мұндай платформа ауылдағы оқушыларды сапалы оқу тәсілдерімен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Елордада балаларды дамыту орталықтарын жеке қаражат тарту арқылы салу тәжірибесі бар. Көптеген кәсіпкер дәл осы мәселе бойынша көмек көрсетуге әзір екенін білдіріп жатыр. Әкімдер осындай жобаларды жүзеге асыруға кәсіпкерлерді белсенді түрде жұмылдыруы керек.

Еліміз білім экономикасына көшіп жатыр. Сондықтан ғылым, білім және инновация саласын басқару тәсілдерін өзара байланыстыру өте маңызды.

Ғылым саласында өлді де мемлекеттің

үлесі басым. Бірақ бюджет қаржысының қайтарымы өлі де шамалы болып тұр. Жаңа патенттер, технологиялар мен өндірістер сияқты көзге көрінетін нақты нәтиже жеткілікті емес. Инновациялық саясатты Ғылым және жоғары білім министрлігінің құзырына берген жөн.

Министрлік және Ғылым академиясы бірлесіп, ғылыми институттар мен жоғары оқу орындарын үйлестіру ісімен белсенді түрде айналысуы керек.

Жасанды интеллектіні кеңінен қолданатын университеттерге көбірек дербестік беруге болады.

Сонымен қатар Үкімет дарынды зерттеушілерді қолдау үшін қосымша шаралар қабылдауға тиіс.

Білікті мамандарымызды елге қайтарудың тиімді тәсілдерін ойластырып, қолданысқа енгізу керек. Кадр тапшылығын жою үшін көші-қон саясатын да қайта қараған жөн.

Шетелден елімізді дамытуға үлес қоса алатын мықты мамандарды ұлтына қарамай тарту – өте маңызды міндет. Олардың Қазақстанда қалуына жағдай жасау керек. Себебі бізге білікті мамандар өте қажет. Әсіресе техникалық мамандықтарды меңгерген өз ісінің нағыз шеберлері керек. Қазіргі тілмен айтсақ, «саясасы жоғары адами ресурс-тар» қажет.

Өйткені білікті, саналы адамдар – ұлттық экономиканың арқауы, ел болашағының кепілі.

Елімізге кәсіби даярлығы жоғары, білікті жұмысшылар өте қажет, бұл – анық нәрсе. Сондықтан мен 2025 жылды «Жұмысшы мамандықтары жылы» деп жарияладым. Қазір елімізде мыңдаған жұмыс орны бос тұр. Түрлі салада, тіпті, жалақысы едәуір жоғары жұмыс орындары бар. Бұл орындарды шетелден келіп жатқан адамдар толтыруда.

Жыл сайын мыңдаған инженер, құрылысшы және ауыл шаруашылығы маманы оқуын бітіріп шығады.

Оларға білім беру үшін мемлекет қомалқты қаражат бөліп жатыр.

Алайда көбі мамандығы бойынша жұмыс істемейді. Олар арнайы білімді қажет етпейтін, тез табыс өкелетін жұмыстарды таңдайды.

Әрине, жұмыстың жаманы жоқ, адал

еңбектің бөрі – маңызды. Бірақ бұл үрдіс жеке адамға да, бүкіл елге де үлкен пайда әкелмейді. Азаматтардың өндіріске барғаны абзал.

Экономиканың нақты саласында жұмыс істегуе ұмтылғаны жөн. Осыған мемлекет қажетті жағдай жасауы керек. Жұмысшы мамандықтарына деген құрметті артыра түсуіміз керек. Оларға лайықты жалақы төлеу қажет. Бұл – мемлекетіміздің алдында тұрған негізгі міндетің бірі.

Еңбек нарығын әсіресе көші-қон мәселесін реттеу саласында есепке алудың орталықтандырылған жүйесі жоқ. Бұл жағдай осы саладағы болжау жұмысының сапасына және шешімдердің тиімділігіне кесірін тигізеді. Үкімет ел ішіндегі және шетелдегі көші-қон ағымының есебін жүргізетін біріншай цифрлық жүйе енгізуге тиіс.

Ішкі және сыртқы көші-қон үдерісінің бақылаусыз қалуы жұрттың бөрі тұрғысы келетін ірі қалаларымыздың инфрақұрылымына орасан салмақ түсіріп отыр.

Астана – соның айқын мысалы.

Соңғы үш жылдың өзінде елорда тұрғындарының саны 250 мыңнан астам адамға, соның ішінде бытыр 100 мың тұрғынға көбейді. Биылғы өсім осынсы да жоғары саналатын осы көрсеткіштің асып түсуі мүмкін.

Елордада халық саны ресми түрде 1,5 миллион адам болғанымен, оның инфрақұрылымы іс жүзінде күн сайын 1,9 миллион адамға қызмет көрсетеді.

Басқаша айтсақ, Астана 400 мыңнан астам адамға, яғни халық саны бойынша орташа қала саналатын тағы бір шаһардың тұрғындарына пара-пар жұртқа ешқандай жоба-жоспарсыз қызмет етіп жатыр.

Сондықтан қаланы сумен және жылумен қамтамасыз ететін жүйелердің үздіксіз жұмысына қауіп төніп тұр.

Астанада 2022 жылдан бері мұқтаж жандарға 7 мыңға жуық пәтер, соның ішінде көп балалы отбасыларға 1380, жетім балаларға 835, ерекше қажеттілігі бар адамдарға 665 пәтер берілді.

Кейбір облыс әкімдері корпоративті салықтан түскен қаражатты көше бойындағы тас тақтайшалар салу сияқты тиімсіз жобаларға шашудан әріге бармайды. Әрине, содан соң жұрт әлеуметтік қызметтері мен жеңілдіктері бар Астанаға қарай ағылады.

Мұндай ахуал күрделі мәселелер туындауына әкеп соқтырады. Қалада әлеуметтік тұрғыдан осал топтағы жандардың саны бірнеше есе артқан, әлеуметтік қолдауға арналған шығындар да бюджет кірісінен жылдамдық есіп жатыр. Ал әлеуметтік міндеттемелердің үлесі тым артып барады.

Мектеп инфрақұрылымы қазірдің өзінде шамадан тыс жұмыс істеп, шатақпап тұр. Жыл сайын 15 мектепке дейін салу қажеттігі туындап жатыр.

Емханалардың жүктемесі өте көп, онда орын тапшы.

Соның салдарынан әкімдік қаланың қарқынды дамуына жағдай жасаудың орнына әлеуметтік шығындарға қыруар қаржы жұмсауға мәжбүр. Оның қала бюджетіндегі үлесі қазіргі өзінде 60 пайызға жеткен. Бұл ахуалды түзеу үшін түбегейлі шаралар қабылдау қажет. Жұрттың өңірлерден ел астанасына не себепті тоқтаусыз көшіп жатқанына мұқият талдау жүргізіп, әлеуметтік және экономикалық тұрғыдан тартымды басқа да орталықтар құруға арналған көшенді шаралар қабылдау керек.

«Жүргенге жергем ілінеді» деген қағидатын енгізіп, өңірлердің әлеуметтік міндеттемелерін қаржыландыру мәселесін қайта қараған жөн.

Сонымен қатар аймақтардағы әлеуметтік тұрғыдан осал топтағы азаматтарға бөлінетін әлеуметтік төлемдерді біріздендіру керек.

Мемлекеттің көз алдындағыдан басқаны көрмей, бәріне көне беретін әлеуметтік саясаты жүзден астам түрлі жеңілдіктің пайда болуына әкеп соқ-

тырды. Осы жеңілдіктерді өперемін деп «көмек қолын» созатын жылпостар да көбейді.

Біз әлі күнге дейін бұрынғы КСРО аумағындағы және одан тыс басқа да аймақтардағы қақтығыстарға қатысқан азаматтарға арнайы төлемдер жасап, медициналық қызмет көрсетіп келеміз. КСРО-ның ыдырағанына 35 жыл болса да, ардагерлеріміз барған сайын «жасарыл» көбейіп барады.

Мемлекет өзінің негізгі міндеттерін орындаудан бас тартпайды. Бірақ әлеуметтік жеңілдіктерді қолдан көбейту – елді дамытуға, яғни мектеп, аурухана, көлік инфрақұрылымдарын және басқа да нысандар салуға жұмсалуды қажет қыруар қаражатты желге шашу деген сөз.

Кезінде біздегі «әлеуметтік саланың жанажырлары» толық емес отбасы деген жеңілдікке мұқтаж адамдар сана-тын ойлап тапқан еді.

Соның салдарынан, ажырасқан от-басылар саны күрт есіп, бір көзде бұл көрсеткіш бойынша әлемде «көш бастаған» елдердің қатарына қосылдық. Мұндай мысалдар аз емес. Осылайша, біз өзіміз жалқаулық пен масылдыққа жол беріп отырмыз.

Отбасы мүшелерінің барлығы дерлік нысаналы әлеуметтік көмек пен жәр-демақы алатын болса, жұмыс істедудің не қажеті бар?

Тұрасын айтсақ, әлеуметтік салада оңтайлы шешім қабылдаудың орнына, Үкімет кемінде 15 жыл бойы әлеуметтік масылдық пен әлеуметтік алаяқтыққа жол беріп келді.

Елдегі демографиялық үрдістерді егжей-тегжейлі зерделеп, ұзақ жылға арналған шешімдер қабылдау айрықша маңызды.

Алайда осы салада мәліметтерді тиісті деңгейде есепке алып, талдау жасау жолға қойылмаған. Бұл жағдай еңбек нарығының сұранысын болжау, инфрақұрылымды дамыту жұмысын жоспарлау және басқа да міндеттерді орындау жолында қиындық туғызды.

Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің базасында ауқымды деректер мен жасанды интеллект технологиялары енгізілген Демографиялық үдерістерді талдау және болжау орталығын құру керек.

Демография және еңбек нарығындағы үрдістер зейнетақы жүйесіне қатысты ұстанымдарды қайта қарауды қажет етеді.

Азаматтардың, әсіресе, өз-өзін жұмыспен қамтып отырған адамдардың зейнетақы жинағы аз екені байқалады. Үкімет Ұлттық банкпен, сондай-ақ Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігімен бірлесе отырып зейнетақы жүйесінің қаржылық тұрақтылығын нығайту, зейнетақы төлемде-рінің ұзақ уақыт бойы теңгерімді және лайықты деңгейде болуын қамтамасыз ету шараларын ойластыруы керек.

Азаматтардың қаржылық сауатты-лығын арттыру мәселесі өлі де өзекті. Осы ретте, «AMANAT» партиясы ұсынған «Қарызыс қоғам» жобасын жү-зеге асыруды жалғастыру керек.

Бытырдың өзінде осы жоба аясында 845 мың адам сауатын жетілдіріп, заң-герлік кеңес алды.

Түпкі мақсат – халықтың мойнын-дағы қарызын азайту ғана емес, азамат-тардың табысы тұрақты болуын қамта-масыз ету.

Мемлекет денсаулық сақтау жүйесін дамыту үшін жүйелі шаралар қабылдап жатыр.

Елімізде медицина нысандары бір-тіндеп жаңғыртылуда. Ауылдары фельд-шерлік-акушерлік пункттерден бастап мамандандырылған ауруханаларға дейін жаңартылып жатыр.

«Ауылда денсаулық сақтауды жаң-ғырту» ұлттық жобасы аясында 540 ны-сан салынды, осы жылдың соңында ел-тағы 115 нысан пайдалануға берілмек. Ал қалалық жерлерде денсаулық сақтау саласына қатысты бірқатар ірі нысан іске қосылды. Мысалы, Астанада онко-логия орталығы, Алматыда жұқпалы аурулардың ғылыми орталығы ашылды.

Осы ретте бұған дейін түрлі аймақта бой көтерген көпбейінді ауруханаларды бюрократиялық шығраланға салмай, пайдалануға беру қажет. Сондай-ақ мұндай жаңа нысандар салуды жалғас-тыра берген жөн. Бұл жұмысқа мемле-кеттік-жекеменшік серіктестік механизм-дері аясында жеке инвестицияны да тарту керек. Сонда азаматтар Астанаға көше бермейді.

Басқа да бағыттар бойынша жұмыс-тарды жандандыру керек. Соның ішінде фармацевтика өнеркәсімін дамытуға ба-са мән берген жөн. Екімізде жасалатын дәрі-дәрмектің түрі мен санын көбейту – стратегиялық міндет. Бұған, әсіресе, пандемия кезінде өбден кезіміз жетті.

Денсаулық сақтау жұмысінң қаржы-лық тұрақтылығына және медициналық қызметтерге мониторинг жүргізу ісінің тиімділігіне қатысты мәселелер бар.

Бюджет қаржысы шектеліп кезде Әлеуметтік медициналық сақтандыру қоры іс жүзінде бюджетті реттеуші рөлін атқарып отыр. Қор дайын өнім жеткізетін кәсіпорындарға бақылауды күшейткеннің арқасында шығынды көбейтіп ұстап тұр.

Үкімет жасанды интеллект техно-логиясын қолданып, медициналық қызметтердің сапасына және көлеміне мониторинг жүргізетін жаңа жүйе қалып-тастыруға тиіс.

Елімізде дерігердің мәртебесін кө-теріп, әлеуметтік жағдайын жақсарту үшін нақты шаралар қабылдап жатыр. Бұл жұмыс өз жалғасын табады.

Халықтың өмірі мен денсаулығына тікелей әсер ететін тағы бір түйткіл, бұл – жол қауіпсіздігі.

Мен бытырғы Жолдауда бұған арнайы тоқталдым. Әрине, біраз шаруа жасалып жатыр. Соған қарамастан келік апаттарды азаймай тұр. Жыл басынан бері 22 мыңнан астам жол-көлік оқиғасы тіркелген. Шын мәнінде, көп-көрс көлік жүргізушілерінің өзіне байланысты, се-бебі жол ережесін бұзатындай аз емес.

Жылдамдықты асырмау, жол өре-жесін бұзбау – ең басты және маңызды талап.

Әрбір адам өз өміріне және айнала-сындағы адамдардың қауіпсіздігіне жауапты екенін сезінуге тиіс. Көлік жүргізу мәдениетін бүкіл қоғам болып қалыптастыру қажет.

Сондай-ақ электросамалаттарға на-зар аударған жөн. Бұл тақырып қоғамда қызу талқыланып жатыр.

Екі жыл бұрын жауу жүргізушілер жолымен жүруге шектеу қоятын заңна-малық өзгерістер енгізілді.

Бірақ қоғамдық орындардағы ахуал өзгеру қойған жоқ, өлі де азаматтарға қауіп-қатер төніп тұр.

Қазір бұл саланы реттейтін заңға түзетулер әзірленді. Оны көп сөзбай қабылдау керек. Әрбір азаматтың, әрбір баланың өмірі қымбат. Бұл мәселеде ұсақ-түйек деген болмайды. Түптеп кел-генде, мұның әрқайсысы – Қауіпсіз Қа-зақстанды құру жолындағы маңызды қадамдар.

Келесі мәселе. Бұл – жасанды интеллекті дәуіріндегі мәдениет пен өнердің дамуы. Осы салаға бұрынғыдай айрықша мән береміз, тиісті инфра-құрылымды саламыз және қажет болса жөндеуден өткізіп, қалпына келтіреміз.

Өнер адамдары еліміздің мәдениетін сапт-дестүрін шетелге паш етіп жатыр. Бұл – құрметке лайық жұмыс. Сондықтан мәдениет қайраткерлеріне қажетті қол-дауды көрсетеміз. Бірақ олар жаңа за-манның талабына бейімделіп жұмыс істеуі керек.

Баршаңызға мәлім, мен бұқаралық спортты дамытуға баса мән беремін. Аймақтарда спорт нысандары бой кө-теріп жатыр. Үйірмелер балаларға қол-жетімді бола бастады.

Ерекше қажеттілігі бар азаматтарға және егде адамдарға арналған спорт клубтары ашылып жатыр. Сондай-ақ кәсіби спорт саласында оң өзгерістер болып жатыр.

Мен бұған дейін шетелден келген спортшыларға бюджеттен қаржы бөлуді шектеу туралы тапсырма бердім. Депу-таттар бұл бастаманы қолдап, арнайы заң қабылдады.

Бірақ мұнымен шектеліп қалуға болмайды, алға қарай жүріміз керек.

Футбол клубтарын жекешелендіруге қатысты жұмысты тездету керек.

Қазір елімізді төрт футбол клубына бөлгілі кәсіпкерлерміз ие болды, яғни, клубтар жекеменшікке өтіп жатыр. Сол үшін оларға ризашылығымды білдіремін.

Дегенмен футболдың коммерция-ландыру ісін жалғастыра беру керек. Мұндай қадамсыз Қазақстанда футбол дамымайтынын әлемдік тәжірибеден кө-ріп отырмыз.

Қазіргі заманда кәсіби спортты қо-мақты табыс өкелетін бизнес-индустрия ретінде қарастырған жөн.

Мен жариялаған міндеттер Қазақ-станның одан әрі қарқынды дамуы үшін айрықша маңызды.

Олар елімізді цифрлық жаңғырту ісімен тығыз сабақтастық жатыр.

Жасанды интеллектіні жаппай өн-гізу және жаппай цифрландыру елі-міздің барлық саладағы әлеуетін есептеп арттырады. Біздің стратегиялық бағда-рымыздың ең басты қыры осы болуға тиіс.

Әрине, елімізде суперкомпьютердің іске қосылуы – зор жетістік. Бірақ мұны Үкімет те, бүкіл қоғам да Қазақстанды, шын мәнінде, цифрлық мемлекетке ай-налдыратын жан-жақты және қарқынды жұмыстың бастауы ретінде қабылдауға тиіс.

Осы міндетті тиімді орындау үшін Үкіметке цифрландыру ісі мен жасанды интеллектіні дамытуға арналған «Digi-tal Qazaqstan» атты біртұтас тұжы-рымдамалық құжат әзірлейді. Елде бастамалар мен жобалардың бәрі жал-пыұлттық стратегия аясында біріктіріле-тін болады.

Түптеп келгенде, еліміздің түбегейлі цифрлық жаңғыруын халықтың турмыс сапасын жақсартуға бастайтын жол дей аламыз.

Мемлекет әр азаматтың лайықты табыс тауып, сапалы әлеуметтік қызмет алып, өртенгі күніне сенімді болуы үшін барынша жағдай жаса береді.

Себебі қолға алынған барлық ре-форма бір ғана мақсатты көздейді. Бұл – халықтың өл-ауқатын арттыру және елдің жан-жақты өрлеуін қамтамасыз ету. Еліміздің халықаралық беделін арты-ту жолындағы күш-жігеріміздің түпкі мәні де – осы.

Цифрландыру және жасанды ин-теллект дәуірінде мемлекетіміздің ұлт-тық стратегиялық мүддесіне сай келетін теңгерімді әрі сындарлы сыртқы саясаты әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан ор-нықты дамуымызға зор ықпал етеді деп сенемін.

Көптеген мемлекет Қазақстанмен достық қатынас орнатып, тиімді ынты-мақтастықты нығайтуға ұмтылады. Мұ-ның ө

Тағзым

Шәкірт жүрегінде мәңгі сақталған ұстаз

Қаракеткен ауылындағы №114 орта мектепте ардагер-ұстаз Мәлік Меңбаевтың туғанына 100 жыл толуына орай бастауыш сынып кабинеті ашылды. Ауылдағы алтын ұяда өмірінің соңына дейін білім саласында өзінің жайдарлы мінезімен көптің көңілінен шығып, білім мен тәрбиені ауыл балаларының бойына сіңірген ұстаздың есімі ұлықталып, «Шәкірт жүрегінде мәңгі сақталған есім» атты салтанатты жиын өтті.

Шараға облыстық ардагерлер кеңесі төрағасының орынбасары Өмірбек Шәменов, аудандық ардагерлер кеңесінің төрағасы Садық Әлиев, аудандық мәслихат төрағасы Өмірбек Елеусінов, қаржы саласының ардагері Болат Тәшімбетов пен ұстаздың әріптестері, шәкірттері мен ағайын-туыстары, балалары және мектеп ұжымы қатысты.

ұрпақтың білімді, парасатты болып қалыптасуына өлшеусіз үлес қосқан ол – бүкіл ғұмырын ұрпақ тәрбиесіне арнаған нағыз ұстаз.

– Әкеміз бізді бала күнімізден еңбекке баулып, бойымызға адамгершілік, еңбекқорлық сынды асыл қасиеттерді сіңіріп өсірді. Бізге «ешкімнің ала жібін аттамаңдар, не тапсаңдар да адал еңбекпен табыңдар» деп үнемі айтып отыратын. Өмірі еңбекпен өрнектелген әкеміз орыс тілі пәнінің мұғалімі болып, ауыл балаларын білімге баулыды. Оның шәкірт жүрегінен өшпес орын алғанына бүгінгі шараға келген аға-апаларымыз дәлел. Алғашқыда ауыл мектебінен орыс тілі сыныбын ашу ойда болған, кейін бауырларымызбен ақылдаса келе мектеп табалдырығын алғаш аттаған балалар осы сыныпта әкеміз секілді ұлағатты ұстаз болсын деген ниетпен бастауыш сынып кабинетін ашуды қолға алдық, – дейді баласы Қуандық Меңбаев.

«Адам өмірден өткенімен оның жақсы ісі еп есінде мәңгі сақталады» демекші, шара барысында келген қонақтар ардагер ұстаздар жайында естліктер айтып, білім алушыларға сәттілік тіледі. Сондай-ақ аудандық ардагерлер кеңесінің төрағасы Садық Әлиев жаңа сыныптың ашылу құрметіне орай мектеп директорына «Шежірелі Жалағаш» кітабын сыйға тартты. Мұнан кейін бастауыш сыныптың лентасы қиылып, ақсалдар ақ батасын берді.

Ардагер ұстаздың баласы Меңбаев Қуандық кабинетті заманауи құрал-жабдықтармен жабдықтап, оқушылардың сапалы білім алуына қолайлы жағдай жасаған. Сондай-ақ сынып алдында ұстаздың өмірбаяны мен жетістіктерін таныстыратын бұрыш та ұйымдастырылған.

Ардагер ұстаз атындағы кабинетте бүгінде 2-ші сыныптың оқушылары білім алуда. Олар шара барысында Қуандық Меңбаевқа алғыстарын жаядырды.

Ардақты әкенің аты жазылған бұл кабинеттен талай жас ұрпақ білім алып, ғылымға қанат қағып, үлкен өмірге жолдама алады. Осындай игі іс жасап, әке атына құрмет көрсеткен Меңбаев Қуандық Мәлікұлына шәкірттер атынан алғыс білдіремін, – дейді 2-ші сынып оқушысы Айсұлтан Нәрікбай.

Айта кетейік, соңғы жылдары ауданымыздағы білім ошақтары ұлттық бірыңғай тестілеуден жоғары нәтижеге қол жеткізіп жүр. Мәселен, кент орталығынан шалғай орналасқан Қаракеткен ауылындағы алтын ұя биыл қатарынан 9-шы рет

бітіруші түлектерін ҰБТ-ға 100 пайыз қатыстыруға ниетті. Өткен оқу жылында мектеп бітірген 13 түлек білім грантын жеңіп алып, Алматы, Астана қалаларындағы беделді оқу орындарында білім алуда. Мектеп директоры Ерболат Наурызбаев бұл жетістікті ұлағатты ұстаздардың ерөн еңбегі мен оқушыларының білімге деген құштарлығымен байланыстырады.

Мектеп директоры жаңа оқу жылын 224 оқушымен бастағанын айтты. Оның 24-і мектеп табалдырығын алғаш аттаған бүлдіршіндер. Қатарынан биыл 9-шы рет бітіруші түлектерін ҰБТ-ға 100 пайыз қатыстырғалы отырған алтын ұяның түлектері жыл сайын еліміздегі іргелі оқу орындарынан білім грантын жеңіп алуды дәстүрге айналдырған. Былтыр мектеп бітірген 13 түлектің 1-еуі «Алтын белгі», 4-еуі «Үздік аттестатқа» үміткер атанған.

– ҰБТ қорытындысы бойынша ауданда алғашқы үштіктің қатарындамыз. Бізде түлектерді арнаулы оқу орнына немесе ақылы негіздегі оқуға тапсырту деген жоқ. Шүкір, түлектеріміздің барлығы жыл сайын мемлекеттік грант иегері атануда. Ал биыл мектептен 13 түлек түлемек. Оның 3-еуін «Алтын белгіге», 4-еуін «Үздік аттестатқа» ұсынып отырмыз, – дейді мектеп директоры.

Іс-шара барысында ардагер ұстаз Меңбаев Мәлікті еске алуға арналған оқушылар арасында шағын футболдан аймақтық турнир өтті. Аяқдоп шеберлері бақ сынаған тартысты турнир нәтижесінде І орынды №114 орта мектептің оқушылары иеленсе, ІІ орын Далдабай өлді мекенінің білім алушыларына бұйырды. Ал үздік үштікті Мөрәлі Шәменов ауылынан келген оқушылар түйіндеді. Ойын соңында спортшыларға 50 мың, 30 мың, 20 мың теңге көлемінде қаржылай сыйлықтар мен кубоктар табысталды.

Бұл игі іс-шара – ұстаз еңбегіне көрсетілген құрмет қана емес, кейінгі буынға үлгі-өнеге болмақ. «Әкеге құрмет көрсету – балаға міндет» демекші, ардақты әке, ұлағатты ұстаздың есімін ардақтап, білім ордасының төрінен есімін ұлықтаған ұрпаққа ауыл тұрғындары алғысын жаудырып, туған жерін түлетуге қосқан ерөн еңбегін тілге тиек етті.

Ұстаздың есімі берілген кабинеттен білім, тәлім алып шығатын әрбір оқушы ақылы мен пайым-парасаты үйлескен тұлға болып шығатынына сенімдіміз.

Ақтоты ЕРЖАНҚЫЗЫ

Кәсіпкер келіншек

Тігінші Гүлмира

Жақында бір құрбым ұзатылатын еді, кенттен қыз жасауын тігетін тігіншілерді сұрастырдық. Көпшіліктің айтуымен таңдауымыз Гүлмира Әбілғазиеваға түсті. Құрбымымен бірге қолөнер шеберінің үйіне барып, тапсырыс бермес бұрын жұмысымен танысуды жөн көрдік. Талай талғампаз тұтынушының көңілінен шыққан тігінші бізге жасаған жұмыстарын көрсетіп, кез келген көрпеше түріне тапсырыс қабылдайтынын жеткізді. Тапсырыстан соң әдеттегідей мен де тілшілік қызметіме кірісіп, кәсіпкер келіншекті әңгімеге тарттым.

– Әжем мен анам тігінші болған, бала күнімнен олардың тіккен бұйымдарын көріп қызығатынмын. Ең алғаш мектеп қабырғасында жүргенде 4-сыныпта қуыршақтарға көйлек тігіп, жарыстарға қатысып, қолымнан шыққан қолөнерлерді көрмеге қоюымым. Кейін мектептегі биші қыздардың киімін тіге бастадым, – дейді ол.

Бір қызығы, кейіпкеріміз тігінші болу үшін ешқандай арнайы оқу оқымаған. Бойына біткен талантын ұштап, кәсібінің көкімегін кеңейткен. Оның негізгі мамандығы – өсеуші. Десе де бұл салаға бет бұрмаған ол оқуын аяқтап, тұрмысқа шыққаннан кейін хобби ретінде тігіншілікті қайта қолға алған, яғни үйде баламен жұмыссыз отырған жылдары отбасындағылардың киімін қысқартып, үйге көрпеше тігуген айналысқан. Бүгінде оның хоббиі кәсіпке айналып, тігін саласында еңбек етіп жүргеніне 18 жыл болыпты.

Бала күнінен бастаған қызығушылығы мен дарынын ұштастырған Гүлмира Бейбітшілікқызы – бүгінде аудандағы белгілі тігіншілердің бірі. Оның қолынан шыққан төл туындылары ауыл кент тұрғындарынан бөлек Қазақстанның өзге қалаларына, тіпті шетелге дейін шыққан.

Бос уақытын тиімді пайдаланып, сүйікті ісің кәсібіне айналдырған ол үйінің шағын бір бөлмесін тігін цехына арнап, оны қажетті құрал-жабдықпен, тігін машиналарымен қамтамасыз етіпті. Қазір заман талабына сай аналар қауымы тұрмысқа шығатын қызының артынан әдемі киімдылардан құралған құрақ көрпе, көрпешесімен қатар балалы болғанда бесігін алып барады. Қазақтың салт-дәстүрінен жаңылмайтын

ақжаулықтылар үйінде осындай қуаныш орын ала қалса, оның көмегіне жүгінеді. Кәсіпкер келіншек құрақ көрпеше мен бесік жасауынан бөлек нәрестенің аты мен суреті салынған жастыққа да тапсырыс қабылдайды. Бойындағы тігін өнеріне деген бейімділігін ұштай түскен ол бүгінде тұрақты тұтынушыларын жиып үлгерген.

– Маған киім пішіп, оны қайта жөндегеннен бұрын қиын құрақты құрастырып, құрақ көрпеше тіккен оңай. Қазіргі таңда бесік жасауы, шымылдық, қыз жасауын және шеңбер көрпеше тігемін. Көбіне тапсырыс қыз жасауына түседі. Алдыңғы айда тіккен 3 қыз жасауым өзге өңірлерге кетті. Бір қызығы, тұрмысқа шығатын 3 бойжеткеннің де күйеуінің есімі Нұрсұлтан болды. Қыз жасауынан бөлек тойда тойтабақ ретінде таратылатын тапсырыс берушінің қалауына орай «құтты қонақ», «ең әдемі қонақ» сынды жазулары бар жастықтарға да тапсырыс қабылдаймын. Мұнан бөлек жастықтарға әдемі балалардың суреттерін де шығарып беремін. Тұтынушылар өздеріне ұнайтын құрақ көрпешенің суретін көрсетеді, әрі қарай өзімнің тың идеямды қосып, ерекше етіп тігуге тырысамын. Талғампаз тұтынушының сұранысына сай құрақ көрпешені қарауы, қобыз, тұмар мен «төрт қабырғаң түгел болсын» деген ниетпен өрнектеп, оюмен безендіріп беремін, – дейді Гүлмира Бейбітшілікқызы.

Айта кетейік, қыз жасауына 6 көрпеше, 4 жастық пен махаббат және құдағай жиынтығы кереді. Махаббат жиынтығында көрпе, көрпеше, жастардың есімі жазылған 2 жастық болса, құдағай жиынтықта 2 көрпеше,

«құда – мың жылдық» деген жазумен 1 көрпе және «құдам құрдасындай, құдағым сырласымдай» деген жазумен 2 жастық болады. Осы жиындықтардан құралған қыз жасауын кейіпкеріміз көз майын тауысып, 1 апта көлемінде тігіп шығады. Көздің жауын алар ерекше туындылардың артында өріне, үлкен еңбек пен асқан шеберлік жатыр. Ол күндіз-түні ыждахаттылықпен көз майын тауысып тіккен еңбегін тұтынушының алғысын алғанда текке кетпегенін түсінеді.

Біз барғанда кейіпкеріміз дөңгелек үстелге шеңбер көрпеше тігіп жатыр екен. Маңғыстау, Ақтау жакта брендке айналған бұл көрпешеге тапсырыс Атырау қаласының тұрғынан түскен. Ол біздің ауданда құрақтың бұл түрі дамымағанын, ешбір тұрғын әлі тапсырыс бермегенін айтады. Сондықтан бұл тапсырысты ол көбіне басқа қалаларға дайындап жібереді. Мұнан бөлек кейіпкеріміз құрақтың қиын түрі шешен құраққа да жиі тапсырыс алып жүр.

– Бірде Қызылорда қаласынан бір тұтынушы хабарласып, қыз жасауына тапсырыс берді. Айтуынша, ол менің тек жұмысымнан ғана емес, көпбалалы ана екенімен де хабардар екен. Қызы да мен секілді көпбалалы ана болсын деген ниетпен ырымдап, тойға қажетті көрпе, көрпешеге, қыз жасауына маған тапсырыс берді. Арada бірнеше жыл өткеннен кейін жаңағы тапсырыс берушіні кезіктіріп қалғанымда қызының 3 баласы барын, қазір 4-шісіне

аяғы ауыр екенін айтты. Бұндай жағдай бір емес, бірнеше рет болған. Әсіресе үлкен кісілер жағы ырымдап, «сенің жолыңды берсін» деп тапсырыс беріп, ақ батасы мен алғысын жаудырып кетеді, – дейді ол.

Айта кетейік, он саусағынан өнер тамған Гүлмира Әбілғазиева – «құмыс алқа» иегері. Оның 5 қыз, 1 ұлы бар. Айтуынша, қыздары да аналарынан дарыған тігін өнерінен кенде емес. Ол тапсырыс көп болған кезде қыздарымен бірлесіп жұмыс жасайтынын айтады.

Гүлмираның алға қойған жоспары да жоқ емес. Ол келешекте кәсібінің тынысын кеңейтіп, қыз жасауы мен бесік жасауын дайындап, дүкен серелеріне қоюды көздеп отыр. Сонымен қатар этно стильдегі киімдерді тігіп, ұлттық құндылықтарды ұлықтап, өзі секілді тігін тігуге икемі бар қыз-келіншектерді тұрақты жұмыспен қамтымақ.

Кәсіптің көзін тауып, берекелі тұрмыс

кешіп отырған осындай іскер келіншектерді

көргенде іштей қуанасың. Себебі мұндай

жас кәсіпкер келіншектер – мемлекетіміздің

өркендеуінің кепілі. Сұхбат барысында ше-

бердің жұмысымен толыққанды танысқан

мен де құрбымың қыз жасауымен қатар

қызыма суреті салынған ерекше жастыққа

тапсырыс беріп қайттым. Кәсіпкер келіншек

алдағы 3 күнде бұл бұйымның дайын

батынын айтады.

Ақтоты БҮРКІТБАЙ

Меншік иесі:

жауапкершілігі
шектелуі серіктестігі

Бас директор
Марат АРАЛБАЕВ

Жалағаш аудандық
“Жалағаш жаршысы” газетінің редакциясы

Бас редактор
Кенжетай ҚАЙРАҚБАЕВ

Телефондар:

Бас директор - 8(7242) 70-00-36

Бас редактор - 32-0-41

Бас редактордың орынбасары,
жауапты хатшы,

бөлімдер - 31-5-75

Газет Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрілігінің Ақпарат

комитетінде 16 сәуір 2019 жылы қайта тіркеліп, №17662-Г куәлігі берілген.

“Жалағаш жаршысы” аудандық газеті КР СТ ISO 9001-2016 (ISO 9001:2015) “Сапа менеджменті

жүйелері” талаптарына сәйкес KZ.4310318.07.03.01178 нөмірімен сертификатталған.

Газет эр аптаның сейсенбі, сенбі күндері шығады.

Қолжазбалар өңделеді және кері қайтарылмайды.

Жеке авторлардың пікірі редакцияның

түпкілікті көзқарасын білдірмейді.

Жарнама мазмұнына жарнама беруші жауапты.

Газет редакцияның компьютер орталығында
теріліп, беттеліп, «ASU» баспа үйі» ЖШС
сенімгерлік басқаруындағы «Сыр медиа» ЖШС
баспаханасында басылды.

Тел.: 8(7242) 40-06-68.

Газеттің таралымы бойынша

31-5-75 немесе 8 (7242) 70-14-08

телефон нөміріне хабарласуға болады.

Таралымы 2763 Тапсырыс №1519

Кезекші редактор: Ақтоты БҮРКІТБАЙ

Мекен-жайымыз: 120200, Қызылорда облысы, Жалағаш кенті, Абай көшесі №68. E-mail: zhal_jarsh@mail.ru